

Комунальний заклад «Вінницький ліцей № 21»

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення педагогічної ради

від 28.08.2024 р.

Протокол №1

Навчальна програма

«Географія. 7 клас» НУШ

Складена на основі модельної програми «Географія. 6-9 класи»

для закладів загальної середньої освіти

(авт. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р., Гільберг Т.Г., Даценко Л.М.)

2024 рік

Навчальна програма «Географія 7 клас» розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти і Модельної навчальної програми «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р., Гільберг Т.Г., Даценко Л.М.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795) (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 09.02.2022 № 143).

Вивчення географії у 6-9 класах базується на здобутках школярів / школярок, які вони отримали в процесі опанування змісту інтегрованого предмета «Я досліджую світ» у 3-4 класах початкової школи. Запропонована модельна навчальна програма має логічні зв'язки з модельними програмами адаптаційного циклу для 5-6 класів, зокрема з інтегрованими курсами «Пізнаємо природу» та «Довкілля».

Метою курсу географія є особистісний розвиток учнів / учениць на основі формування цілісного сприйняття світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу та суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах взаємодії людини й природи, способи дослідницької діяльності, які характеризують здатність учнів / учениць розв'язувати практичні задачі.

Відповідно до визначеної мети передбачено реалізувати такі завдання:

- формувати у школярів / школярок дослідницькі уміння, опанувати доступні способи пізнання предметів і явищ природи та суспільного життя (практична робота, спостереження, моделювання, дослідження, проєкт, встановлення зв'язків і залежностей у природі та суспільстві, між станом довкілля та діяльністю людини, вимірювання, систематизація, класифікація, критична оцінка побаченого (почутого), вплив поведінки на здоров'я та безпеку);
- оволодіти умінням використовувати різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні ресурси – для пошуку, інтерпретації та демонстрації різноманітних географічних даних та формування в учнів / учениць на цій основі ключових компетентностей;
- розуміти та пояснювати основні географічні поняття, закономірності розвитку природних і суспільних процесів та явищ, взаємозв'язки між природними компонентами, населенням і господарством різних територій світу й України, усвідомлювати наслідки природокористування та зміни навколишнього середовища;
- розвивати ціннісне ставлення до природи та її пізнання, толерантність у соціальній комунікації, інші соціальні навички у взаємодії і співпраці в різних видах діяльності;
- виховувати активну громадянську позицію та патріотичне ставлення до пізнання природи свого краю і України;
- створити умови для самовираження та самореалізації учнів / учениць у різних видах діяльності, становлення екологічно грамотної та соціально адаптованої особистості;
- виховувати екологічну культуру, національну свідомість, толерантне ставлення до інших народів, повагу до природних і культурних цінностей різних регіонів і країн світу;
- формувати здатність і готовність до використання географічних знань і вмінь у повсякденному житті для соціально відповідальної поведінки в навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території; самостійного оцінювання рівня впливу людини на природу, безпеки довкілля як сфери життєдіяльності людини; вирішення конкретних практичних завдань;
- розвивати пізнавальний інтерес, інтелектуальні та творчі здібності учнів / учениць у процесі географічних спостережень, вирішення проблемних завдань, самостійного пошуку й здобуття нових знань із географії.

У процесі вивчення курсів географії в 6-9 класах комплексно реалізуються всі ключові компетентності базової школи. Особливу увагу приділено розвитку компетентностей у галузі природничих наук, що передбачає: формування наукового світогляду; здатність застосовувати відповідні наукові знання для пояснення природних процесів і явищ; набуття

досвіду дослідження природи та формулювання узагальнень і висновків на основі отриманої інформації; розуміння змін у природі, зумовлених діяльністю людини, та їх можливих наслідків. У процесі вивчення географії в 6-9 класах відбувається розвиток особистості учня / учениці та формування у них ключових компетентностей і наскрізних умінь відповідно до статті 12 Закону України «Про освіту», а саме:

1. Вільне володіння державною мовою.

2. Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами

(*уміння* використовувати україномовні джерела (джерела рідною мовою) для здобуття інформації природничого змісту; тлумачити інформацію природничого змісту, описувати в усній чи письмовій формі та аналізувати дослідження мовою природничих наук чітко, лаконічно і зрозуміло; формулювати питання, думку, аргументувати, доводити правильність тверджень і суджень; ефективно комунікувати в групі в процесі обговорення й розв'язання проблем; інтерпретувати інформацію, подану в схемах, таблицях, діаграмах, графіках тощо; поповнювати словниковий запас науковою термінологією українською мовою (рідною мовою)).

3. Математична компетентність (*уміння* оперувати математичними поняттями й величинами під час характеристики природних об'єктів, процесів та явищ; розв'язувати проблеми природничого змісту за допомогою математичних методів; аналізувати та будувати таблиці, діаграми, графіки тощо).

4. Компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій (*уміння* здійснювати вимірювання, фіксувати результати, класифікувати об'єкти, явища природи; характеризувати об'єкти, пояснювати природні явища з використанням мови природничих наук і наукової термінології; виявляти дослідницькі проблеми, досліджувати природу самостійно чи в групі, встановлювати причиннонаслідкові зв'язки, презентувати результати досліджень; використовувати наукові знання, здобутки техніки й технологій для розв'язання проблем).

5. Інноваційність (*уміння* генерувати та втілювати нові ідеї в моделях, розробках, проєктах; підтримувати конструктивні ідеї інших осіб).

6. Екологічна компетентність (*уміння* визначати та аналізувати проблеми довкілля; відповідально та ощадно використовувати природні ресурси, прогнозувати екологічні наслідки результатів діяльності людини).

7. Інформаційно-комунікаційна компетентність (*уміння* знаходити, обробляти, зберігати інформацію природничого змісту, перетворювати її з одного виду на інший з використанням інформаційно-комунікаційних технологій).

8. Навчання впродовж життя (*уміння* визначати цілі навчальної діяльності, способи й засоби їх досягнення; планувати та організовувати навчально-пізнавальну діяльність під час досліджень чи розв'язання проблем).

9. Громадянські та соціальні компетентності (*уміння* поширювати важливу для суспільства інформацію природничого змісту; брати участь у розв'язанні локальних проблем довкілля і залучати до цього інших; співпрацювати в групі під час розв'язання проблем, досліджень природи, реалізації проєктів; надавати перевагу здоровому способу життя).

10. Культурна компетентність (*уміння* застосовувати досягнення природничих наук і технологій, технічних засобів для втілення творчих ідей).

11. Підприємливість та фінансова грамотність (*уміння* пояснювати значення заощадження природних ресурсів та необхідність їх збереження).

Структура курсів географії в 6-9 класах відповідає принципам наступності й послідовності у висвітленні основ географічних наук і враховує наявні зв'язки та залежності.

У змісті програми для 7 класу передбачено 5 розділів: «Вступ», «Закономірності формування природи материків», «Материки тропічних широт», «Полярний материк Антарктида», «Материки Північної півкулі», «Закономірності формування природи

материків». Особливого значення в дидактико-методичній організації навчання надається його зв'язку з життям, з практикою застосування здобутих уявлень, знань, навичок поведінки в життєвих ситуаціях. Це потребує постійного залучення учнів / учениць до обговорення життєвих ситуацій, аналізу проведених досліджень, запропонованих у групах і парах ідей, що сприятиме комунікації, прийняттю колективних рішень, розвитку критичного мислення.

Освітній процес з географії в 6-9 класах організовується з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх індивідуальних потреб. У рамках академічної свободи вчитель / вчителька на основі цієї модельної програми може змінювати в межах кожного класу послідовність вивчення розділів і тем, а також навчального матеріалу в межах теми; добирати види навчальної діяльності із запропонованого в програмі переліку, а також додавати свої; створювати на основі модельної власну навчальну програму, яка затверджується у визначеному базовими документами порядку. Учитель / вчителька географії, враховуючи свої уподобання, досвід і методичну систему роботи, обирає та вводить до власної навчальної програми із запропонованих у модельній програмі видів діяльності ті з них, які більше імпонують і які дозволяє реалізувати матеріально-технічна база відповідного закладу освіти. Для опанування учнями / ученицями 6-9 класів навчального матеріалу з курсів географії комплексно застосовуються інноваційні засоби, форми, методи та прийоми навчання. Серед інтерактивних методів і форм перевагу слід надавати дидактичним іграм, а саме: квестам, вікторинам, рольовим сюжетним іграм, навчальним конференціям, диспутам тощо. Для проведення дослідів та моделювання об'єктів, процесів і явищ бажано використовувати елементи STEM-освіти. У процесі навчання необхідно надавати школярам / школяркам можливість презентувати перед однолітками результати власної творчої діяльності або спільної роботи в групі (презентації, есе, мініпроекти, плакати, фотозвіти, відеоролики тощо).

Під час обговорення результатів освітньої діяльності учні / учениці вільно висловлюють свої припущення, ідеї та думки, аргументують власну позицію, діляться враженнями від прочитаного / почутого / побаченого. Запропоновані практичні роботи розраховані на певну частину навчального часу і можуть проводитися поетапно протягом кількох уроків. Результати практичних робіт не потребують обов'язкового оцінювання. За умови дистанційного навчання (у періоди карантинних обмежень) використовуються відповідні засоби відеозв'язку та освітніх інтернет-платформ і сайтів, з якими педагог та учні / учениці мають досвід роботи. Сучасні можливості більшості з них дозволяють організувати результативну пошукову й дослідницьку діяльність учнів / учениць, застосувати якісні тематично відповідні відеофрагменти про об'єкти, процеси і явища, що вивчаються, ігрові форми навчання, тестову онлайн перевірку здобутих результатів.

Оцінювання результатів навчання географії учнів / учениць 6-9 класів має бути спрямоване на ключові компетентності й наскрізні вміння та вимоги до обов'язкових результатів навчання в природничій освітній галузі, визначені Державним стандартом і відображені в очікуваних результатах змісту модельної програми, які передбачають, що учень / учениця: пізнає світ природи засобами наукового дослідження; опрацьовує, систематизує та представляє інформацію природничого змісту; усвідомлює закономірності природи, роль природничих наук у житті людини; відповідально поводить для забезпечення сталого розвитку суспільства; розвиває власне наукове мислення, набуває досвіду розв'язання проблем природничого змісту (індивідуально та у співпраці з іншими особами). Основними

видами оцінювання результатів навчання учнів / учениць з курсів географії є поточне та підсумкове, семестрове, річне оцінювання.

Основна частина

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
Вступ (2 год)		
<i>розуміє і пояснює, що вивчає географія материків та океанів; оцінює співвідношення на Землі суходолу та океанів; розрізняє і показує на карті материки (континенти) та частини світу, різні за походженням острови; усвідомлює значення географічних знань для життя та діяльності людини.</i>	Співвідношення на Землі суходолу та океанів. Материки (континенти) та острови. Частини світу	Дослідження - Розмежування материків (континентів) та частин світу. - Що виокремили раніше, материки чи частини світу? Практичні роботи - Позначення на контурній карті материків, частин світу, різних за походженням островів. - Співвідношення площ материків та океанів (побудова секторних діаграм). Навчальний проєкт Як материки отримали свої назви? <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i>
Розділ І. ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДИ МАТЕРИКІВ (11год)		
Тема 1. Географічні карти материків		
<i>розрізняє джерела географічної інформації про материки за видами; здійснює пошук географічної інформації про материки з різних джерел та визначає її корисність для себе; критично оцінює географічну інформацію, отриману з різних джерел; аналізує різні тематичні карти материків в атласі; класифікує карти материків за масштабом, просторовим охопленням, змістом і призначенням; виявляє пізнавальний інтерес до способів зображення географічних об'єктів та явищ на картах материків;</i>	Джерела географічної інформації про материки. Карти материків, їхня класифікація. Ознайомлення з окремими способами зображення географічних об'єктів та явищ на картах материків.	Дослідження Використання географічних знань у різних областях людської діяльності. Навчальний проєкт Імена видатних особистостей на географічній карті. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i>

Тема 2. Закономірності формування рельєфу материків		
має уявлення про походження сучасних материків унаслідок руху літосферних плит; розпізнає з допомогою вчителя / вчительки геологічні ери та епохи горотворення; усвідомлює значення епох горотворення для формування основних форм рельєфу Землі; аналізує самостійно / в групі тектонічну карту й знаходить на ній платформи та області складчастості; взаємодіє з однокласниками / однокласницями для розв'язання групових завдань з навчальної проблеми відповідно до своєї ролі; виявляє закономірності поширення основних форм рельєфу на материках; прогнозує основні кроки дослідження, проводить спостереження, фіксує результати, презентує їх.	Походження сучасних материків унаслідок руху літосферних плит. Тектонічна карта. Геологічні ери та епохи горотворення. Тектонічні структури: платформи та області складчастості. Закономірності поширення основних форм рельєфу на материках.	Спостереження Спостереження за характером рельєфу своєї місцевості. Дослідження • Чи може знову утворитися Пангея? (висунення припущення щодо розміщення материків і океанів через мільйони років). • Про що розповідає геохронологічна таблиця? • Складання переліку регіонів Землі, де відбувається зіткнення, розходження та підсування літосферних плит. Практична робота Виявлення закономірностей поширення основних форм рельєфу материків на основі аналізу тектонічної та фізичної карт світу. Навчальний проєкт Реконструкція давніх материків. Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.
Тема 3. Закономірності формування клімату материків		
називає та характеризує кліматотвірні чинники; аналізує самостійно / в групі кліматичну карту світу; виявляє з допомогою вчителя / вчительки закономірності зміни температури повітря, атмосферного тиску, циркуляції повітряних мас, розподілу атмосферних опадів на земній поверхні; формулює припущення і перевіряє їх у ході дослідження за самостійно складеним планом; розрізняє різні типи повітряних мас за їхніми властивостями; моделює наслідки для природи та життя людини дії постійних та	Кліматотвірні чинники. Кліматична карта. Розподіл сонячної енергії на Землі. Закономірності зміни температури повітря. Повітряні маси, їхні властивості. Пояси атмосферного тиску. Загальна циркуляція повітряних мас. Постійні та періодичні вітри. Закономірності розподілу атмосферних опадів. Вплив підстильної поверхні та океанічних течій на клімат. Кліматичні пояси та типи клімату. Карта кліматичних поясів. Глобальні зміни клімату.	Спостереження Спостереження за погодними явищами у своїй місцевості. Дослідження • Зіставлення та аналіз існуючих у науці точок зору щодо причин, які зумовлюють глобальні зміни клімату. • Небезпечні метеорологічні явища та процеси: причини виникнення, райони поширення, правила поведінки при їхньому прояві. Практична робота Визначення закономірностей розподілу кліматичних показників в основних та перехідних кліматичних поясах. Проєкт

періодичних вітрів на нашій планеті; <i>знаходить, збирає, зберігає, аналізує, узагальнює і представляє дані</i> про кліматичні пояси та типи клімату за допомогою карти.		Позитивні та негативні наслідки глобальних змін клімату для окремих регіонів і країн світу (складання географічного прогнозу). <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i>
---	--	---

Тема 4. Закономірності поширення природних комплексів материків

має уявлення про географічну оболонку, як найбільший природний комплекс Землі; <i>називає та пояснює</i> закономірності розвитку географічної оболонки; <i>розрізняє</i> природні комплекси материків; аналізує самостійно / в групі карту природних поясів та природних зон світу; <i>виявляє</i> існуючі закономірності розміщення природних зон на материках; <i>досліджує</i> в групі прояв широтної зональності та висотної (вертикальної) поясності на різних материках і презентує результати; <i>розуміє</i> значення закономірностей поширення природних комплексів материків для існуючого розмаїття природи земної поверхні; <i>використовує</i> здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальних проблем; <i>усвідомлює</i> цілісність природи, взаємозв'язок її об'єктів, процесів і явищ та робить висновки щодо необхідності її збереження і охорони.	Географічна оболонка – найбільший природний комплекс Землі. Закономірності розвитку географічної оболонки. Природні комплекси материків. Карти природних поясів та природних зон. Природні зони материків. Широтна зональність і висотна (вертикальна) поясність.	Спостереження Спостереження за територіальними змінами природних комплексів у своїй місцевості. Дослідження • Пояснення взаємозв'язків між природними компонентами в географічній оболонці. • Причини проявів у природі Землі широтної зональності та висотної (вертикальної) поясності. Практична робота Виявлення за тематичними картами закономірностей зміни природних зон материків (за одним з меридіанів та за однією з паралелей у межах помірного природного поясу). Навчальний проєкт Складання прогнозів трансформації природних комплексів у результаті зміни їхніх компонентів. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i>
--	---	---

Розділ II. МАТЕРИКИ ТРОПІЧНИХ ШИРОТ

Тема 1. Африка (10 год)

<i>характеризує</i> особливості фізико-географічного положення та берегової лінії	Фізико-географічне положення та берегова лінія. Дослідження материка. Форми рельєфу,	Спостереження • Спостереження (у зоопарку або за відеоматеріалами) за
---	--	---

материка; <i>визначає</i> географічні координати крайніх точок і протяжність Африки з півночі на південь та із заходу на схід; <i>аналізує</i> за різними джерелами інформації історію дослідження та освоєння материка й презентує результати; <i>виявляє</i> з допомогою вчителя / вчительки зв'язок тектонічних структур з формами рельєфу та корисними копалинами; <i>знаходить і показує на картах</i> моря: Середземне, Червоне; затоки: Гвінейську, Аденську; протоки: Мозамбіцьку, Гібралтарську, Баб-ель-Мандебську; півострів Сомалі, острів Мадагаскар, вулкан Кіліманджаро, гори Атлас, Драконові, Капські; Ефіопське нагір'я, річки: Ніл, Конго, Нігер, Замбезі, Оранжева; озера Вікторія, Танганьїка, Ньяса, Чад; водоспад Вікторія (Мосі-оа-Тунья), пустелі Сахара, Наміб; визначає самостійно / в групі типи клімату Африки за кліматичною картою та кліматичними діаграмами; <i>аналізує</i> закономірності розміщення форм рельєфу, кліматичних поясів, вод суходолу, природних зон на материку; <i>усвідомлює</i> необхідність збереження та охорони унікальної природи Африки; <i>виявляє</i> пізнавальний інтерес до складу населення та строкатості країн африканського материка; <i>оцінює</i> ризики виникнення небезпечних захворювань і поширення епідемії.	тектонічні структури, корисні копалини, взаємозв'язок між ними. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси та типи клімату. Води суходолу. Використання водних ресурсів. Природні зони, закономірності їхнього поширення. В африканській гілеї. У саванах Африки. Пустелі Сахара та Наміб. Зміна природи людиною. Сучасні екологічні проблеми. Охорона природи материка. Населення Африки. Політична карта материка.	поведінкою тварин, що походять з Африки. • Спостереження (за відеоматеріалами) за наслідками негативного впливу стихійних явищ та господарської діяльності людини на природу та населення різних частин Африки. Дослідження • Як особливості фізикогеографічного положення Африки впливають на формування її природних умов. • Складання опису клімату та оцінка кліматичних умов для життя одного з африканських народів. • Обґрунтування впливу природних чинників на виникнення природних вогнищ захворювань і поширення епідемій на території Африки. • Адаптація людини до умов навколишнього середовища однієї з природних зон Африки, використання та охорона її природних ресурсів. Практичні роботи • Визначення географічних координат крайніх точок і протяжності Африки з півночі на південь та із заходу на схід. • Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Африки. • Визначення типів клімату Африки за кліматичними діаграмами. Навчальні проекти • Давид Лівінгстон – видатний дослідник Африки • Вулкан Кіліманджаро – найвища точка Африки. • Унікальні водойми Африки: річки Ніл та Конго, озера Вікторія, Танганьїка, Чад. Водоспад Вікторія (Мосі-оа-Тунья). • Найвідоміші природні об'єкти Африки, що віднесені до Світової спадщини ЮНЕСКО.
--	--	---

		• Презентація добірки матеріалів про один із прикладів порушення природної рівноваги на материку та шляхи її відновлення. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i>
Тема 2. Південна Америка (7 год)		
<i>називає</i> особливості фізико-географічного положення та берегової лінії материка; <i>визначає</i> географічні координати крайніх точок Південної Америки; <i>здійснює</i> пошук в різних джерелах та аналізує інформацію про основні етапи дослідження та освоєння материка; <i>досліджує</i> самостійно / в групі зв'язок між тектонічними структурами, формами рельєфу та корисними копалинами в межах материка й презентує результати; <i>усвідомлює</i> небезпеку утворення стихійних явищ (вулкан, землетрус) та їхнього впливу на життя людей; <i>знаходить і показує на картах</i> море Карибське; затоку ЛаПлата; протоки: Магелланова Дрейка; острови: Вогняна Земля, Фолклендські, Галапагоські; рівнини: Амазонську, Орінокську, Ла-Платську низовини, Бразильське, Гвіанське плоскогір'я; гори Анди (г. Аконкагуа), річки: Амазонка, Парана, Оріноко; озера: Тітікака, Марокайбо; водоспади Анхель, Ігуасу; пустелю Атакама; <i>здійснює</i> аналіз закономірностей розміщення кліматичних поясів, вод суходолу, природних зон на материку та обговорює їх у	Фізико-географічне положення та берегова лінія. Відкриття та дослідження материка. Форми рельєфу, тектонічні структури, корисні копалини, взаємозв'язок між ними. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Води суходолу. Використання водних ресурсів. Природні зони, закономірності їхнього поширення. Амазонська сельва. Бразильський кампос. Пампаси. Пустеля Атакама. Вертикальна поясність Анд. Зміни природи материка людиною. Сучасні екологічні проблеми. Охорона природи. Населення Південної Америки. Політична карта материка.	Спостереження • Спостереження (у зоопарку або за відеоматеріалами) за поведінкою тварин, що походять з Південної Америки. • Спостереження (за відеоматеріалами) за наслідками негативного впливу стихійних явищ та господарської діяльності людини на природу та населення різних частин Південної Америки. Дослідження • Складання за картами порівняльної характеристики фізико-географічного положення Південної Америки й Африки. • Визначення географічних координат крайніх точок та протяжності Південної Америки. • Встановлення за картами атласу зв'язку між тектонічними структурами, формами рельєфу та корисними копалинами в межах Північної Америки. • Пояснення закономірностей розміщення типів клімату в Південній Америці. • Оцінювання можливостей і труднощів господарського освоєння річок Південної Америки. • Обґрунтування механізмів утворення стихійних явищ (виверження вулканів, землетруси, заморозки, повені) у різних частинах

групі; готує повідомлення про найвідоміші природні та культурні об'єкти Південної Америки, що віднесені до Світової спадщини ЮНЕСКО; виявляє з допомогою вчителя / вчительки сучасні екологічні проблеми на материку й пропонує перелік заходів щодо охорони та збереження його природних багатств; визначає самостійно / в групі за картами атласу склад населення та країн Південної Америки.		Південної Америки та їхнього впливу на життя людей. • Порівняння природних зон Південної Америки та Африки за тематичними картами атласу. • Основні екологічні проблеми Південної Америки та розробка заходів щодо їхнього розв'язання. • Формування сучасного расового складу населення Південної Америки. Практичні роботи • Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Південної Америки. • Визначення типів клімату Південної Америки за кліматичними діаграмами. Навчальні проекти • Відкриття, дослідження та освоєння Південної Америки. • Анди – найдовші гори світу. • Унікальні водойми материка: річка Амазонка, озеро Тітікака. Водоспади Анхель, Ігуасу. • Побудова комплексного профілю Південної Америки. • Найвідоміші природні та культурні об'єкти Південної Америки, що віднесені до Світової спадщини ЮНЕСКО. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i>
Тема 3. Австралія (7 год)		
характеризує особливості фізико-географічного положення та берегової лінії материка; здійснює пошук інформації за різними джерелами про відкриття, дослідження і освоєння Австралії, фіксує результати та презентує їх; аналізує самостійно / в групі за картами атласу закономірності розміщення форм рельєфу, кліматичних поясів, вод	Відкриття Австралії. Особливості фізико-географічного положення та його вплив на природу материка. Берегова лінія. Великий Бар'єрний риф. Форми рельєфу, тектонічні структури, корисні копалини, взаємозв'язок між ними. Клімат та води суходолу. Унікальність органічного світу. Зміна природи материка людиною. Охорона природи.	Спостереження • Спостереження (у зоопарку або за відеоматеріалами) за поведінкою унікальних тварин, що походять з Австралії. • Спостереження (за відеоматеріалами) за наслідками негативного впливу стихійних явищ та господарської діяльності людини на природу та населення Австралії. Дослідження

суходолу, природних зон на материку; знаходить і показує на картах крайні точки материка, острови Тасманія, Великий Бар'єрний риф, півострів Кейп-Йорк, плоскогір'я Західноавстралійське, низовину Центральну, гори Великий Вододільний хребет (г. Косцюшко), річки Муррей і Дарлінг, озеро Ейр, пустелі: Велику Піщану, Велику пустелю Вікторія; готує повідомлення й презентацію про унікальних представників органічного світу Австралії; визначає з допомогою вчителя / вчительки екологічні проблеми материка та оцінює їх негативні наслідки для природи й життя людини; характеризує особливості розміщення населення на материку; виявляє пізнавальний інтерес до Океанії як найбільшого в світі скупчення островів.	Населення, його склад та розміщення. Австралія – країна-материк. Океанія – найбільше у світі скупчення островів. Їхнє походження та особливості природи. Населення, його склад та розміщення. Політична карта.	• Вплив особливостей фізико-географічного положення Австралії та формування унікальних рис її природи. • Визначення географічних координат крайніх точок та протяжності Австралії. • Обґрунтування механізмів утворення стихійних явищ (лісові пожежі, посухи) Австралії та їхнього впливу на життя людей. • Як сформувався расовий та етнічний склад сучасного населення Австралії. Практичні роботи • Складання порівняльної характеристики географічного положення Австралії, Африки та Південної Америки за типовим планом. • Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Австралії. • Визначення типів клімату Австралії за кліматичними діаграмами. Навчальний проєкт • Як була відкрита Австралія. Походження географічних назв на материку. • Унікальні водойми Австралії: австралійські кріки, озеро Ейр, Великий Артезіанський басейн. • Найвідоміші природні та культурні об'єкти Австралії, що віднесені до Світової спадщини ЮНЕСКО. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання</i>
Розділ III. ПОЛЯРНИЙ МАТЕРИК (3 год)		
Тема 1. Загальні відомості про Антарктиду		
називає та пояснює особливості фізико-географічного положення та берегової лінії материка; визнає існування різних думок щодо відкриття, дослідження і освоєння Антарктиди в різних джерелах інформації;	Відкриття Антарктиди. Фізико-географічне положення материка та його вплив на природу. Антарктида й Антарктика. Сучасні дослідження материка. Українська полярна станція «Академік Вернадський».	Спостереження Спостереження (за відеоматеріалами) за умовами роботи полярників в Антарктиді. Дослідження • Виявлення за географічними картами особливостей фізико-

значення української полярної станції «Академік Вернадський» для дослідження природи материка та виявлення глобальних кліматичних змін на нашій планеті; <i>усвідомлює</i> переваги міжнародного статусу Антарктиди для збереження природних умов і ресурсів материка.	Міжнародний статус Антарктиди.	географічного положення Антарктиди та його вплив на природу материка. • Про що розповідають записи, звіти, щоденники мандрівників-полярників та дослідників Антарктиди. Навчальні проекти • Хто ж насправді відкрив Антарктиду? • Яким вимогам слід відповідати людині, щоб потрапити в команду дослідників на українську станцію «Академік Вернадський». • Есе про роль українських полярників у дослідженні Антарктиди. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i>
Тема 2. Природа Антарктиди		
<i>визначає</i> самостійно / в групі особливості формування суворого клімату на материку за кліматичною картою; <i>аналізує</i> причини утворення покривного льодовика Антарктиди та підлідний рельєф; <i>готує</i> за різними джерелами інформації повідомлення про типових представників органічного світу Антарктиди; <i>оцінює</i> з допомогою вчителя / вчительки природні багатства та екологічні проблеми материка.	Тектонічні структури та підлідний рельєф. Загальні риси клімату. Температурні рекорди. Покривний льодовик Антарктиди. Унікальність органічного світу. Природні багатства та екологічні проблеми материка.	Спостереження Спостереження (за відеоматеріалами) за утворенням та переміщенням айсбергів, способом життя тварин в Антарктиді. Дослідження • Виявлення чинників, які вплинули на формування клімату Антарктиди та утворення її льодового покриву. • Складання схеми «Природні багатства Антарктиди». • Антарктичний туризм – проблема чи благо для полярного материка. Навчальні проекти • «Озонові «дірки» над Антарктидою – вирок?» • Унікальний органічний світ Антарктиди. • Практичне значення знань про природу Антарктиди для різних областей людської діяльності. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів /</i>

		учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.
РОЗДІЛ IV. МАТЕРИКИ ПІВНІЧНОЇ ПІВКУЛІ		
Тема 1. Північна Америка (10 год)		
характеризує особливості фізико-географічного положення та берегової лінії материка; визначає географічні координати крайніх точок Північної Америки; здійснює пошук та аналізує інформацію з різних джерел про основні етапи дослідження та освоєння материка; виявляє самостійно / в групі зв'язок між тектонічними структурами, формами рельєфу та корисними копалинами у межах Північної Америки і презентує результати; оцінює небезпеку стихійних природних явищ (торнадо, землетрус) та їхнього впливу на життя людей; знаходить і показує на картах затоки: Гудзонова, Мексиканська, Каліфорнійська, Аляска; острови: Гренландія, Ньюфаундленд, Великі Антильські (Куба, Гаїті, Ямайка), Малі Антильські, Канадський Арктичний архіпелаг; півострови: Лабрадор, Флорида, Каліфорнія, Аляска, Юкатан; рівнини: Центральні, Великі, Лаврентійська височина, Примексиканська низовина; гори: Кордильєри, Делані (г. Мак-Кінлі), Скелясті, Аппалачі; річки: Міссісіпі, Маккензі, Юкон, Колорадо; водоспад Ніагарський; озера: Великі (Верхнє, Мічиган, Гурон, Ері, Онтаріо), Велике Солоне; держави та їхні столиці; виявляє і аналізує закономірності розміщення кліматичних поясів, вод суходолу, природних зон на	Фізико-географічне положення та берегова лінія. Відкриття та дослідження Північної Америки. Форми рельєфу, тектонічні структури, корисні копалини, взаємозв'язок між ними. Вплив давнього зледеніння на формування рельєфу Північної Америки. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси та типи клімату. Торнадо. Води суходолу. Використання водних ресурсів. Природні зони, особливості їхнього поширення на материку. Арктичні пустелі. У тундрі. Канадська тайга. Прерії. Американські тропічні пустелі. Висотна поясність Кордильєр. Зміна природи материка людиною. Сучасні екологічні проблеми. Охорона природи. Населення Північної Америки. Політична карта материка.	Спостереження • Спостереження (у зоопарку або за відеоматеріалами) за поведінкою тварин, що походять з Північної Америки. • Спостереження (за відеоматеріалами) за наслідками негативного впливу стихійних явищ та господарської діяльності людини на природу та населення різних частин Північної Америки. Дослідження • Порівняння за географічними картами фізикогеографічного положення Північної Америки та Південної Америки, його впливу на формування природи материків. • Визначення географічних координат крайніх точок та протяжності Північної Америки. • Встановлення за картами атласу зв'язку між тектонічними структурами, формами рельєфу та корисними копалинами у межах Північної Америки. • Пояснення закономірностей розміщення кліматичних поясів та типів клімату Північної Америки. • Обґрунтування механізмів утворення стихійних явищ (землетруси, вивеження вулканів, торнадо, тропічні циклони) та їхнього впливу на життя людей. • Екологічні проблеми Північної Америки та розробка заходів щодо їхнього розв'язання. • Формування сучасного расового та етнічного складу населення Північної Америки. Практичні роботи

материку та обговорює їх у групі; готує повідомлення про найвідоміші природні об'єкти Північної Америки, що віднесені до Світової спадщини ЮНЕСКО; виявляє з допомогою вчителя / вчительки сучасні екологічні проблеми на материку та пропонує перелік заходів щодо подолання їхніх негативних наслідків; визначає самостійно / в групі за картами атласу склад населення Північної Америки.		• Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Північної Америки. Визначення напрямків і відстаней між ними. • Опис одного з типів клімату Північної Америки за кліматичною картою та кліматичною діаграмою. Навчальні проекти • Багаторазове відкриття Америки: як були відкриті різні частини материка. • Унікальні форми рельєфу в Кордильєрах та вулкани Мексиканського нагір'я. • Оцінка кліматичних умов окремих частин Північної Америки для життя і господарської діяльності людини. • Унікальні водойми материка: річка Міссісіпі, Великі Американські озера. Ніагарський водоспад. Великий каньйон Колорадо. • Найвідоміші природні об'єкти Північної Америки, що віднесені до Світової спадщини ЮНЕСКО. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i>
Тема 2. Євразія (14 год)		
характеризує особливості фізико-географічного положення та берегової лінії Євразії; визначає географічні координати крайніх точок материка; здійснює пошук та аналізує інформацію з різних джерел про основні етапи дослідження та освоєння різних частин материка; виявляє самостійно / в групі зв'язок між тектонічними структурами, формами рельєфу та корисними	Особливості фізикогеографічного положення та його вплив на природу материка. Один материк – дві частини світу. Берегова лінія. Дослідження різних частин материка. Форми рельєфу, тектонічні структури, корисні копалини, взаємозв'язок між ними. Сейсмічні пояси материка. Вплив давнього зледеніння на формування рельєфу Євразії. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси та типи клімату. Води суходолу.	Спостереження • Спостереження (у зоопарку або за відеоматеріалами) за поведінкою тварин, що походять з різних природних зон Євразії. • Спостереження (за відеоматеріалами) за наслідками негативного впливу стихійних явищ та господарської діяльності людини на природу та населення різних частин Євразії. Дослідження • Вплив фізико-географічного

копалинами у межах Євразії; оцінює небезпеку стихійних природних явищ (цунамі, землетрус) для життя людей; знаходить і показує на картах моря: Північне, Балтійське, Середземне, Чорне, Азовське, Баренцове, Східносибірське, Жовте, Японське, Берингове, Південнокитайське, Аравійське; затоки: Біскайська, Бенгальська, Перська; протоки: Босфор, Ла-Манш, острови: Велика Британія, Ірландія, Нова Земля, Сахалін, Японські, Великі Зондські (Калімантан, Суматра, Ява), Філіппінські, Шрі-Ланка, Тайвань; півострови: Балканський, Апеннінський, Піренейський, Скандинавський, Таймир, Чукотський, Камчатка, Корея, Індокитай, Малакка, Індостан, Аравійський, Мала Азія; рівнини: Східноєвропейська, Західносибірська, Велика Китайська; Прикаспійська, Середньодунайська, Індо-Гангська, Месопотамська низовини; плоскогір'я: Декан, Середньосибірське, Казахський дрібнособковик; гори: Піренеї, Альпи, Апенніни, Карпати, Скандинавські, Уральські, Кавказ, Тянь-Шань, Гімалаї (г. Джомолунгма); нагір'я: Тибет, Іранське; вулкани: Гекла, Везувій, Ключевська Сопка, Фудзіяма; пустелі: Каракуми, Гобі, Рубель-Халі; річки: Рейн, Дунай, Дніпро, Волга, Об, Єнісей, Лена, Амур, Хуанхе, Янцзи, Меконг, Ганг, Інд, Євфрат, Тигр; озера: Каспійське, Женевське, Світязь, Ладозьке, Байкал, Мертве море; держави та їхні столиці: Україна, Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія, Росія, Китай, Індія, Японія, Туреччина; аналізує закономірності розміщення кліматичних поясів, вод суходолу,	Використання водних ресурсів. Природні зони, закономірності їхнього поширення. У сибірській тайзі. У широколистих лісах Європи. У субтропічному лісі Південної Європи. Перемінно-вологі ліси Китаю. Степові простори Євразії. Пустелі Центральної Азії. Гілеї ПівденноСхідної Азії. Висотна поясна гімалаїв та Альп. Зміни природи материка людиною. Сучасні екологічні проблеми. Охорона природи. Населення, його склад та розміщення. Політична карта Євразії.	положення та розмірів Євразії на особливості її природи. • Визначення географічних координат крайніх точок та протяжності Євразії. • Виявлення за географічними картами закономірностей розташування основних форм рельєфу Євразії. • Порівняння рельєфу Євразії з іншими материками. • Визначення типів клімату Євразії за кліматичними діаграмами й порівняння їх з подібними кліматичними умовами Північної Америки. • Порівняння висотної поясності Гімалаїв та Альп. • Обґрунтування механізмів утворення стихійних явищ (цунамі, землетруси, пилові бурі, засуха, сильні морози) та їхнього впливу на життя людей. • Пристосування людини до природних умов у різних частинах Євразії. • Складання «каталогу» країн Європи та Азії, угруповання їх за різними ознаками: площею, кількістю населення, особливостями географічного положення. Практичні роботи • Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Євразії. • Визначення типів клімату в межах помірного кліматичного поясу Євразії за допомогою кліматичних діаграм. Навчальні проекти • З історії дослідження та освоєння різних частин Євразії. • Оймякон – «полюс холоду» північної півкулі. Черрапунджі – «місто дощів». • Унікальні водойми Євразії: річки Янцзи, Хуанхе, Лена, Дунай, Ганг; озеро Байкал, Каспійське та Мертве моря. • Найвідоміші природні об'єкти Євразії, що віднесені до Світової спадщини ЮНЕСКО. • Складання проекту можливої
---	---	---

природних зон на материку та обговорює їх у групі; <i>добирає</i> інформацію з різних джерел про найвідоміші природні об'єкти Євразії, що віднесені до Світової спадщини ЮНЕСКО; <i>визначає</i> з допомогою вчителя / вчительки сучасні екологічні проблеми на материку; <i>складає</i> перелік заходів для охорони природи своєї місцевості; <i>виявляє</i> самотійно / в групі за картами атласу особливості складу населення та країни Євразії; <i>виявляє</i> повагу до існування різних традицій і культур населення материка.		подорожі країнами Євразії з оформленням картосхеми маршруту, описом сучасних ландшафтів і відмінностей у характері освоєння території. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i>
--	--	--

Розділ V. ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДИ ОКЕАНІВ (5 год)

Тема 1. Закономірності формування рельєфу дна океанів

<i>має</i> уявлення про походження сучасних океанічних западин унаслідок руху літосферних плит; <i>усвідомлює</i> умовність поділу Світового океану на п'ять океанів: Тихий, Атлантичний, Індійський, Північний Льодовитий, Південний; <i>показує на карті</i> з допомогою вчителя / вчительки умовні межі між океанами, систему серединно-океанічних хребтів, різні за походженням острови в океанах; <i>аналізує</i> самотійно / в групі тектонічну будову та рельєф дна океанів; <i>взаємодіє</i> з однокласниками / однокласницями для розв'язання групових завдань з навчальної проблеми відповідно до своєї ролі; <i>розрізняє</i> у будові океану: шельф, материковий схил, ложе Океану; <i>визначає</i> закономірності поширення мінеральних ресурсів в океанах; <i>прогнозує</i> основні кроки дослідження, проводить	Умовні межі між п'ятьма океанами. Моря. Походження сучасних океанічних западин унаслідок руху літосферних плит. Тектонічна будова та рельєф дна океанів. Шельф, материковий схил, ложе Океану. Система серединно-океанічних хребтів. Острови в океанах, їхнє походження. Мінеральні ресурси океанів.	Дослідження • Визначення найбільших океанічних глибин та мілководдя з використанням шкали глибин фізичної карти. • Аналіз тектонічної будови та рельєфу дна Океану. • Складання ментальної карти «Види островів Світового океану». Практичні роботи • Позначення на контурній карті основних форм рельєфу Світового океану. • Побудова гіпсометричного профілю Океану за однією з паралелей. Навчальні проекти • Як виникли сучасні океани? • Куди подівся давній океан Тетіс? • Серединні океанічні хребти – найдовша на планеті гірська система. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i>
--	---	--

спостереження, фіксує результати та презентує їх.		
Тема 2. Закономірності формування водних мас океанів		
<i>називає</i> та характеризує типи водних мас; <i>аналізує</i> самостійно / в групі вплив клімату на формування поверхневих океанічних водних мас; <i>розрізняє</i> материкову та океанічну криги в океанах; <i>виявляє</i> з допомогою вчителя / вчительки закономірності формування океанічних течій; <i>аналізує</i> самостійно / в групі системи течій в океанах, визначає напрями дослідження, фіксує та презентує результати; <i>формулює</i> припущення і перевіряє їх у ході дослідження за самостійно складеним планом; <i>визначає</i> причини виникнення припливів та відпливів та їх прояв у різних частинах океану; <i>оцінює</i> енергетичні ресурси океанів; <i>пропонує</i> напрями використання айсбергів людиною та моделює шляхи їх транспортування; <i>знаходить</i>, збирає з різних джерел інформацію, аналізує, узагальнює і представляє дані про способи опріснення морської води.	Водні маси, їхні типи. Вплив клімату на формування поверхневих океанічних водних мас. Закономірності формування океанічних течій. Припливи та відпливи. Енергетичні ресурси океанів. Використання айсбергів людиною та опріснення морської води.	Дослідження • Як впливає клімат на формування поверхневих океанічних водних мас. • Виявлення залежності між географічним положенням та властивостями вод Океану. • Порівнювання океанічної та материкової криги в Океані та їхнього поширення на Землі. • З'ясування за географічними картами впливу океанічних течій на природу материків (на конкретних прикладах). • Дослідження за різними джерелами інформації способів опріснення морської води. Практичні роботи Складання та аналіз схеми «Система океанічних течій у Світовому океані». Навчальні проекти • Де в Океані приховані енергетичні ресурси? • Чи розв'яже Океан проблему глобального водного дефіциту? <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i>
Тема 3. Органічний світ та екологічні проблеми океанів		
<i>має</i> уявлення про органічний світ океанів; <i>називає</i> різні види біологічних ресурсів Світового океану; <i>критично оцінює</i> значення окремих видів морепродуктів для здоров'я людини; <i>аналізує</i> самостійно / в групі карту Океанів; <i>досліджує</i> в групі природні особливості одного з океанів і презентує результати; <i>розуміє</i> значення органічного світу океанів для природи земної поверхні;	Органічний світ океанів. Біологічні ресурси. Екологічні проблеми океанів. Види та джерела забруднення океанічних вод. Охорона природи океанів.	Спостереження Спостереження (за відеоматеріалами) наслідків негативного впливу людини на природу Океану. Дослідження • Складання списку промислових видів живих організмів Океану. • Аналіз цінності та шкоди для здоров'я людини окремих видів морепродуктів. • Презентація власної розробки щодо раціонального використання ресурсів

використовує здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальних проблем; визначає з допомогою учителя / учительки сучасні екологічні проблеми Світового океану; розрізняє види забруднення океанічних вод та джерела їх надходження; усвідомлює цілісність природи океанів та робить висновки про необхідність охорони вод Світового океану від забруднення.		Світового океану. • Вплив Океану на природу та життя людей. • Оцінка характеру взаємодії діяльності людини та компонентів природи в різних географічних умовах з точки зору концепції сталого розвитку. • Презентація шляхів розв'язання екологічних проблем океанів. Навчальні проекти • Природні особливості одного з океанів: Тихого, Атлантичного, Індійського, Північного Льодовитого, Південного (за вибором). • Практичне використання Північного Льодовитого океану в різних сферах людської діяльності. • Написання листа жителям Землі від імені Світового океану. <i>Оцінювання результатів індивідуальної / групової роботи учнів / учениць із залученням однокласників / однокласниць та елементами самооцінювання.</i>
Резерв (1 год)		

РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти

I. ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ У цих рекомендаціях окреслено підходи до оцінювання результатів навчання учнів 5-9 класів, які здобувають освіту відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898 (далі — Державний стандарт). Об'єктами оцінювання є результати навчання учнів. Результати навчання — це знання, уміння, навички, ставлення, цінності, набуті в процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, виміряти й оцінити та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми на кожному рівні (циклі) загальної середньої освіти. Основні функції оцінювання: формувальна (забезпечує відстеження динаміки навчального поступу); констатувальна (забезпечує встановлення рівня досягнення результатів навчання); діагностувальна (надає інформацію про стан досягнення результатів навчання, наявність навчальних втрат, причини виникнення утруднень); коригувальна (надає змогу вчителю відповідним чином адаптувати освітній процес); орієнтувальна (надає змогу відстежити динаміку формування результатів навчання та спрогнозувати їх розвиток); мотиваційно-стимулювальна (активізує внутрішні й зовнішні мотиви до навчання); розвивальна

(мотивує до рефлексії та самовдосконалення); прогностична (ставить цілі навчання на майбутнє); виховна (сприяє вихованню в учнів свідомої дисципліни, наполегливості в роботі, працьовитості, почуття відповідальності, обов'язку). Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне оцінювання, підсумкове оцінювання та державна підсумкова атестація. Формувальне оцінювання спрямоване на відстеження динаміки навчального поступу учнів, визначення їхніх навчальних (освітніх) потреб з іскерування освітнього процесу на підвищення ефективності навчання з урахуванням встановлених результатів навчання. Підсумкове оцінювання показує результат навчання та розвитку. Державна підсумкова атестація передбачає оцінювання відповідності результатів навчання учнів, які завершили здобуття базової середньої освіти, вимогам Державного стандарту. Особливості проведення, вимоги до змісту та критерії оцінювання державної підсумкової атестації Міністерство освіти І науки України визначає в установленому законодавством порядку. Оцінювання результатів навчання учнів здійснюється згідно з вимогами до обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом на основі компетентнісного підходу. Оцінювання дає інформацію про досягнення результатів навчання на певному етапі освітнього процесу. Результати оцінювання виражаються в балах (від 1 до 12) та/або в оціночних судженнях. Оцінювання здійснюється за визначеними критеріями, які дозволяють встановити відповідність між вимогами до обов'язкових результатів навчання, визначеними Державним стандартом, і фактичними результатами навчання, яких досягають учні. Загальні критерії оцінювання (додаток 1) визначають загальні підходи до встановлення результатів навчання учнів і слугують основою критеріїв оцінювання за освітніми галузями (додаток 2). Критерії оцінювання реалізуються за чотирма рівнями (початковий, середній, достатній, високий). Кожний наступний рівень охоплює вимоги до попереднього, а також додає нові. Критерії оцінювання дають змогу здійснювати оцінювання результатів навчання у 12-бальній шкалі оцінювання. Опис кожного бала шкали оцінювання подано в додатках з урахуванням структури компетентності (знання, уміння, цінності, ставлення) і наскрізних у всіх ключових компетентностях умінь (читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно й письмово, критично й системно мислити, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, ухвалювати рішення, розв'язувати проблеми, творчість, ініціативність, здатність співпрацювати з іншими людьми). За вибором закладу освіти оцінювання може здійснюватися за власною шкалою оцінювання результатів навчання учнів. У разі запровадження закладом освіти власної шкали оцінювання результатів навчання учнів ним мають бути визначені правила переведення до 12-бальної шкали оцінювання.

II. ПРАВИЛА І ПРОЦЕДУРИ

Оцінювання може здійснюватися як у процесі навчання (поточне), так і на різних його етапах (підсумкове). з Під час організації оцінювання результатів навчання здобувачів освіти рекомендуємо: визначати форми поточного і підсумкового оцінювання під час планування освітнього процесу на семестр; формулювати об'єктивні та зрозумілі для учнів навчальні цілі; основою для формулювання таких навчальних цілей є обов'язкові і очікувані результати навчання, визначені Державним стандартом / відповідними модельними Навчальними програмами; ознайомлювати учнів із критеріями та засобами оцінювання, за якими буде встановлюватися рівень досягнення ними результатів навчання на кінець

навчального семестру та року, та ознайомлення із засобами оцінювання, якими буде встановлено результати навчання; надавати учням зворотний зв'язок щодо їхніх результатів навчання за певний період, який має бути зрозумілим і чітким, доброзичливим і своєчасним; важливо не протиставляти учнів / учениць одне одному; доцільно акцентувати увагу лише на позитивній динаміці досягнень; труднощі в навчанні варто обговорювати з учнями / ученицями індивідуально; зворотний зв'язок можна надавати в письмовій, усній або електронній формі, залежно від дидактичної мети й виду навчальної діяльності, інших умов; створювати умови для формування вміння учнів аналізувати власну навчальну діяльність (рефлексія); під час навчальної діяльності доцільно спрямовувати учнів на спостереження своїх дій і дій однокласників, осмислення своїх суджень і дій з огляду на їх відповідність навчальним цілям; важливим є створення умов для активної участі учнів у процесі оцінювання із застосуванням критеріїв, зокрема шляхом самооцінювання та взаємооцінювання, та спільне визначення подальших кроків для покращення результатів навчання; коригувати освітній процес з урахуванням результатів оцінювання та навчальних потреб учнів. Оцінювання результатів навчання здійснюється за допомогою різних методів, вибір яких зумовлюється особливостями змісту навчального предмета / інтегрованого курсу, його обсягом, рівнем узагальнення, віковими особливостями учнів із застосуванням різних способів і засобів: усного опитування (індивідуальне, групове тощо); спостереження; аналіз портфоліо; письмових завдань (окремі навчальні завдання, зокрема тестові з використанням ІТ, перекази, диктанти тощо, а також діагностувальні, підсумкові роботи); практичних завдань (завдання на лабораторному обладнанні, реальних об'єктах; розрахункові та розрахунково-графічні роботи; навчальний проект; робота з картами, діаграмами; заповнення таблиць, побудова схем, моделей, зокрема з використанням електронних засобів навчання тощо); завдань із використанням ІТ (онлайн-тести, презентації результатів виконаних завдань та досліджень, комп'ютерні продукти тощо); самооцінювання, взаємооцінювання; 4 комплексного, що поєднує різні способи й засоби оцінювання. Оцінювання здійснюється із застосуванням завдань різних когнітивних рівнів: на відтворення знань, на розуміння, на застосування в стандартних і змінених навчальних ситуаціях, уміння висловлювати власні судження, ставлення тощо. Частотність та процедури проведення оцінювання, а також види діяльності, результати яких підлягають оцінюванню, визначають педагогічні працівники з урахуванням дидактичної мети, особливостей змісту навчального предмета / Інтегрованого курсу та з урахуванням етапу опанування програмовим матеріалом та етапу досягнення очікуваного результату навчання. До оцінювання наскрізних умінь може долучатися шкільний психолог. Оцінювання результатів навчання учнів потребує гнучкості. Підходи до оцінювання в різних класах закладу загальної середньої освіти можуть мати відмінності, спрямовані на реалізацію освітньої програми закладу освіти та автономії вчителя. Під час навчання в дистанційному та змішаному режимах оцінювання результатів навчання учнів може здійснюватися очно або дистанційно з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, зокрема відеоконференц-зв'язку. Під час оцінювання результатів навчання важливо враховувати дотримання здобувачами освіти принципів академічної доброчесності (самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання; покликання на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей). У разі порушення учнями принципів академічної доброчесності, зокрема, списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання під час певного виду

навчальної діяльності), учитель / учителька може ухвалити рішення не оцінювати результат такої навчальної діяльності і запропонувати учню / учениці повторне проходження оцінювання. Оцінка є конфіденційною інформацією, доступною лише для учнівства та його батьків (або осіб, що їх замінюють). Інформування батьків про результати навчання може відбуватися під час індивідуальних зустрічей, шляхом записів оцінювальних суджень у носіях зворотного зв'язку з батьками (паперових / електронних щоденниках учнів тощо), фіксації результатів навчання у свідоцтві досягнень.

III. ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ

Формувальне оцінювання - інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначати потреби учнів, адаптуючи до них процес навчання. 5 Формувальне оцінювання результатів навчання учнів / учениць виконує діагностувальну, коригувальну, орієнтувальну, мотиваційно-стимульовальну, розвивальну, прогностичну та виховну функції. Формувальне оцінювання (оцінювання в процесі навчання) є важливим складником освітнього процесу, оскільки воно відображає ж процес навчання учнівства, зорієнтований на досягнення визначеного очікуваного результату, так і результат його навчальної діяльності на певному етапі навчання та дозволяє вчителю / вчительці зрозуміти, як краще підготувати учнів / учениць до підсумкового оцінювання та відслідковувати їхній прогрес протягом навчального року. Формувальне оцінювання передбачає використання різноманітних методів збору інформації і повинне відповідати цілям і завданням, які встановлені для конкретного навчального предмета / інтегрованого курсу. Його здійснюють у формі самооцінювання, взаємооцінювання, оцінювання вчителем / учителькою із використанням окремих інструментів (карток, шкал, щоденника спостережень учителя, портфоліо результатів навчальної діяльності учня і учениці тощо). Окремі завдання для формувального оцінювання можуть бути диференційовані з урахуванням таксономії освітніх цілей за когнітивними рівнями діяльності (завдання початкового рівня передбачають уміння розпізнавати, пригадувати, відтворювати окремі елементи змісту навчання; завдання середнього рівня — розуміння та застосування елементів змісту навчання; достатнього — уміння аналізувати навчальну інформацію (класифікувати, порівнювати, узагальнювати, інтегрувати, уточнювати, упорядковувати); високого — уміння оцінювати (навчальну інформацію та власну навчальну діяльність), рефлексувати, перекодовувати інформацію (з текстової у схематичну, графічну та навпаки), створювати, продукувати). Кожний наступний рівень (від початкового до високого) охоплює показники результатів навчання попереднього рівня та містить нові показники результатів навчання. Завдання для оцінювання добираються так, щоб можна було отримати об'єктивну інформацію про рівень досягнення учнями обов'язкових результатів навчання певної групи, яка охоплює споріднені загальні результати відповідної освітньої галузі. За потреби, для отримання інформації щодо рівня досягнення очікуваних результатів навчання учнями, визначених в окремому елементі навчальної програми (тема / розділ тощо), здійснюється тематичне оцінювання. Результати тематичного оцінювання можуть бути використані для коригування освітнього процесу. І

IV. ПІДСУМКОВЕ ОЦІНЮВАННЯ

Метою підсумкового оцінювання є співвіднесення фактичних результатів навчання, яких досягли здобувачі освіти, з обов'язковими / очікуваними б результатами навчання,

визначеними Державним стандартом / модельною навчальною програмою за певний період навчання. Підсумкове оцінювання здійснюють періодично. Кількість підсумкових робіт, час їхнього проведення вчитель / учителька може встановлювати самостійно. Підсумкові роботи можуть забезпечувати охоплення одного, декількох або всіх груп результатів, визначених у Державному стандарті, у межах вивченого впродовж певного періоду, і мають забезпечувати об'єктивність оцінювання. Підсумкове оцінювання за семестр здійснюють за групами результатів навчання, що передбачені Критеріями оцінювання за освітніми галузями (додаток 2), з урахуванням різних форм і видів навчальної діяльності. Для формування висновків щодо рівня досягнення обов'язкових результатів навчання за семестр учитель і учителька може запропонувати учнівству: 1) виконати комплексну підсумкову роботу, завдання якої дозволяють установити результати навчання за всіма групами результатів, визначеними в Критеріях оцінювання за освітніми галузями; 2) виконати окремі підсумкові роботи для кожної групи результатів, визначеної у Критеріях оцінювання за освітніми галузями. Відомості, отримані під час підсумкового семестрового оцінювання результатів навчання, застосовують для вироблення навчальних цілей на наступний період, визначення труднощів, що постали перед здобувачами освіти, та коригування освітнього процесу. У Свідоцтві досягнень виставляють семестрові оцінки за групами результатів. На підставі оцінок за групами результатів виставляють загальну оцінку за семестр з кожного навчального предмета / інтегрованого курсу навчального плану освітньої програми закладу освіти. Оцінка за семестр може бути скоригованою. Підсумкове оцінювання за рік не здійснюють. Річну оцінку виставляють на підставі загальних оцінок за I та II семестри або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним оцінок за I та II семестри. Для визначення річної оцінки потрібно враховувати динаміку особистих досягнень учня і учениці протягом року. Річне оцінювання також може бути скоригованим. Результати семестрового та річного оцінювання фіксують у класному журналі та Свідоцтві досягнень (далі - Свідоцтво). Результати ДПА — у класному журналі та додатку до Свідоцтва про здобуття базової середньої освіти. За умови використання власної шкали оцінювання заклад має визначити та описати в освітній програмі правила переведення загальної оцінки результатів навчання за рік у систему, визначену законодавством (12-бальну систему), для виставлення у Свідоцтво досягнень.

ПРИРОДНИЧА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

Бал	ГАЛУЗЕВІ КРИТЕРІЇ		
	Група результатів 1. Проводить дослідження природи	Група результатів 2. Здійснює пошук та опрацьовує інформацію	Група результатів 3. Усвідомлює закономірності природи
1	Учень / учениця: виконує частину простих завдань / дослідницьких дій за наданим зразком з допомогою вчителя	Учень / учениця: сприймає і розпізнає інформацію, отриману від учителя / інших осіб	Учень / учениця: намагається відповідати на прості запитання
2	Учень / учениця: виконує прості завдання / дослідницькі дії за наданим зразком з допомогою вчителя	Учень / учениця: відтворює незначну частину інформації, отриманої від учителя / інших осіб або із запропонованих джерел	Учень / учениця: намагається знаходити у почутому / прочитаному часткові відповіді на прості запитання; намагається виконувати прості завдання / навчальні дії за наданим

			зразком з допомогою вчител
3	Учень /учениця: виконує завдання / дослідницькі дії за наданим зразком з допомогою вчителя; долучається до роботи в групі під час виконання дослідницьких дій	Учень /учениця: відтворює частину інформації, отриманої від учителя / інших осіб або із запропонованих джерел	Учень /учениця: знаходить у почутому / прочитаному частковій відповіді на запитання; виконує окремі завдання / навчальні дії за наданим зразком з допомогою вчителя; долучається до роботи в групі; намагається висловлювати свої думки
4	Учень /учениця: виконує завдання / дослідницькі дії за зразком з допомогою вчителя; частково виконує обов'язки, розподілені в групі під час виконання дослідницьких дій / завдань; пояснює окремі дослідницькі дії	Учень /учениця: відтворює за зразком основну інформацію, отриману із запропонованих джерел; висловлює свої думки, використовуючи отриману інформацію	Учень /учениця: розуміє окремі поняття / терміни / навчальні дії; виконує завдання / навчальні дії за зразком з допомогою вчителя; частково виконує обов'язки, розподілені в групі
5	Учень /учениця: виконує дослідницькі дії за запропонованим алгоритмом, за потреби звертаючись по допомогу; розпізнає з допомогою вчителя проблеми, які можна розв'язати дослідницьким способом; виконує завдання в групі відповідно до визначених обов'язків під час виконання дослідницьких дій і завдань	Учень /учениця: застосовує частково інформацію, отриману від учителя / інших осіб або із запропонованих джерел, для виконання навчальних завдань; знаходить у почутому / прочитаному відповіді на прості запитання	Учень /учениця: намагається пояснити основні поняття / явища / навчальні дії; виконує завдання / навчальні дії за запропонованим алгоритмом з допомогою вчителя; виконує свою частку групової роботи
6	Учень / учениця: розуміє і пояснює дослідницькі дії; виконує репродуктивні види дослідницької діяльності за запропонованим алгоритмом самостійно; розпізнає з допомогою вчителя проблеми, які можна розв'язати дослідницьким способом і висловлює припущення щодо їх розв'язання; виконує дослідницькі дії / спільне завдання в групі відповідно до визначених обов'язків	Учень / учениця: здійснює пошук інформації в запропонованих джерелах; застосовує інформацію, отриману від учителя / інших осіб або із запропонованих джерел для виконання навчальних завдань	Учень /учениця: розуміє і пояснює основні поняття / явища / навчальні дії з допомогою вчителя, наводить прості приклади; виконує завдання / навчальні дії за запропонованим алгоритмом самостійно; виконує спільне завдання в групі відповідно до визначених обов'язків

7	Учень /учениця: виконує репродуктивні й частково-пошукові види дослідницької діяльності за запропонованим алгоритмом або в співпраці; розпізнає проблемні ситуації з допомогою вчителя, розв'язує їх відомим способом; співпрацює в групі, виконуючи дослідницькі завдання	Учень /учениця: знаходить у запропонованих джерелах потрібну інформацію для виконання навчальних завдань і розв'язання проблемних ситуацій; відповідає на окремі запитання за опрацьованою інформацією, поданою в різний спосіб; перетворює один вид інформації в інший за зразком	Учень /учениця: відповідає на окремі запитання, наводить типові приклади й аргументи на підтвердження висловленої думки; виконує репродуктивні й частково-пошукові види навчальної діяльності за запропонованим алгоритмом самостійно або в групі; розпізнає проблемні ситуації з допомогою вчителя, висловлює припущення щодо їх розв'язання; налагоджує комунікацію, співпрацює в групі за погодженим планом, виконуючи навчальні завдання
8	Учень / учениця: виконує окремі пошукові, дослідницькі та / або творчі дії; розв'язує проблемні ситуації відомими способами під керівництвом вчителя; активно співпрацює з іншими, визначає свої завдання в груповій дослідницькій діяльності	Учень / учениця: аналізує інформацію, отриману з обраних джерел, зіставляє, порівнює та групує її за заданою ознакою; відповідає на запитання за опрацьованою інформацією, поданою в різний спосіб; перетворює інформацію одного виду в інший	Учень /учениця: розпізнає проблемні ситуації, розв'язує їх відомим способом з допомогою вчителя; відповідає на запитання, доповнює думку / відповіді однокласників; виконує окремі навчальні дії; активно співпрацює з іншими, виконуючи навчальні завдання, : визначає свої завдання в групі; залучає інших до співпраці в межах запропонованої теми
9	Учень /учениця: виконує пошукові дослідницькі та творчі завдання; розв'язує проблемні ситуації відомими способами; пропонує нові способи розв'язання проблемних ситуацій під керівництвом учителя; активно співпрацює та допомагає іншим, виконуючи дослідницькі завдання	Учень /учениця: аналізує інформацію, отриману з різних джерел; добирає спосіб унаочнення інформації	Учень /учениця: розпізнає проблемні ситуації з-поміж запропонованих, розв'язує їх відомими способами під керівництвом учителя; добирає доречні приклади та аргументи щодо висловленої думки; виконує пошукові завдання; активно співпрацює з іншими, генерує ідеї під час виконання завдання
10	Учень / учениця: ставить запитання, установлює логічні зв'язки між досліджуваними об'єктами, явищами, процесами; застосовує здобуті знання й	Учень / учениця: виокремлює істотну й потрібну інформацію, отриману з різних джерел; оцінює інформацію за наданими	Учень /учениця: розпізнає проблемні ситуації; ставить запитання, установлює логічні зв'язки між об'єктами, фактами, явищами; застосовує

	практичні вміння в різних дослідницьких / проблемних ситуаціях; пропонує кілька способів розв'язання проблемної ситуації самостійно або в групі	критеріями під керівництвом учителя	здобуті знання й практичні вміння в типових навчальних ситуаціях; здійснює різні види Діяльності, пропонує кілька способів розв'язання проблемної ситуації самостійно або в групі; долучається до розроблення критеріїв оцінювання власної діяльності, діяльності групи
11	Учень /учениця: застосовує здобуті знання й практичні вміння в нестандартних ситуаціях; аналізує власні навчальні дії самостійно або в групі; конструктивно взаємодіє в групі під час дослідницької діяльності: висловлює власну позицію, аргументує її, робить висновки	Учень / учениця: знаходить інформацію й аналізує її; узагальнює інформацію, отриману з різних джерел; оцінює інформацію за наданими критеріями	Учень / учениця: висловлює щодо проблемної ситуації власну позицію, аргументує її; оцінює різні аспекти проблеми; використовує наукові факти для формулювання власних суджень; застосовує здобуті знання й практичні вміння в нетипових ситуаціях; конструктивно взаємодіє в групі для розв'язання спільних навчальних завдань; здійснює різні види діяльності, аналізує власні навчальні дії і дії групи
12	Учень /учениця: застосовує здобуті знання й практичні вміння, : усвідомлює ризики і прогнозує наслідки; аналізує й оцінює власні дослідницькі дії; ініціює, планує та організує співпрацю в групі для виконання дослідницьких / творчих завдань	Учень /учениця: порівнює, зіставляє та оцінює інформацію, отриману з різних самостійно вибраних джерел; оцінює надійність джерел інформації	Учень /учениця: висловлює щодо проблемної ситуації власну позицію, аргументує її, робить висновки; установлює закономірності, підтверджує їх прикладами; застосовує здобуті знання й практичні вміння для розв'язання проблемних ситуацій, усвідомлює ризики й прогнозує наслідки; Учень /учениця: висловлює щодо проблемної ситуації власну позицію, аргументує її, робить висновки; установлює закономірності, підтверджує їх прикладами; застосовує здобуті знання й практичні вміння для розв'язання проблемних ситуацій, усвідомлює ризики й прогнозує наслідки;